

แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของ
วิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา อำเภอบางซาย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Guidelines for Developing an Effective Management Model of Community
Enterprises in Thep Mongkol Ruam Jai Pattana Subdistrict, Bang Sai District,
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

อภิชา ศรีงาม¹, ธันยนันท์ จันทรทรงพล² และ ปัญญา อนันตธนาชัย³

Apichchaya Sringam¹, Thanyanant Chansongpol², and Pannya Ananthanachai³

สถาบันรัชต์ภาคย์

Rajapark Institute, Thailand

E-mail: pichchaya61@gmail.com

Received April 25, 2025; Revised June 28, 2025; Accepted June 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพการณ์ปัจจุบันด้านการบริหารจัดการ 2) ปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการ และ 3) แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมการผลิตและการจำหน่ายสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ คัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 17 คน และตัวแทนร้านค้า 3 ร้าน เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างร่วมกับการสังเกต ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการณ์ปัจจุบันด้านการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน ขาดการบริหารจัดการ ใน 3 ประเด็นหลักคือ ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจ, การวางแผนการผลิต และการจัดการความรู้และการสื่อสาร 2) ปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน ผู้นำและสมาชิกไม่มีความชัดเจนในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการดำเนินงานของกลุ่ม ขาดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตสินค้า และขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ และ 3) แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน ใน 5 ประเด็นหลัก คือ 1) ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการผลิต 3) การจัดการความรู้และการสื่อสาร 4) สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน และ 5) การพึ่งพาตนเองและความพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริม

ความมั่นคงในอาชีพเกษตรกร พัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน; การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน; รูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

Abstract

The objectives were to study 1) the current management situation, 2) management problems and obstacles, and 3) guidelines for developing an effective management model. This qualitative research methodology was used. Key informants were 17 purposively selected individuals with expertise in promoting production and distribution of community enterprise products and representatives from 3 stores. The data collection tools were semi-structured interviews combined with observation. Data were analyzed by content analysis. The results revealed that 1) the current management situation of community enterprises lacks management in 3 main issues: enterprise operation direction, production planning, and knowledge management and communication. 2) problems and obstacles in community enterprise management: leaders and members do not have clarity in setting group goals, directions, and operations. There is a lack of learning about the production process and a lack of knowledge exchange in various fields. 3) guidelines for developing an effective management model of community enterprises in 5 main issues: 1) community enterprise operation direction, 2) production planning, 3) knowledge management and communication, 4) member participation in community enterprise management, and 5) self-reliance and self-sufficiency of community enterprise members. This aims to promote agricultural career stability, improve quality of life, and create food security. Creating sustainable economies, societies and communities

Keywords: community enterprise; community enterprise management; effective community enterprise management model

บทนำ

ภาครัฐกำหนดนโยบายสร้างยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตรระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ให้เป็นวาระแห่งชาติ มุ่งเน้นการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยกำหนดให้ดำเนินการทางยุทธศาสตร์ เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน อันประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์หลัก (Department of Agricultural Extension, Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2017) ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริม

ความมั่นคง ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มประสิทธิภาพ ด้วยการส่งเสริมเทคโนโลยี นวัตกรรม ยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตรสู่มาตรฐานสากล ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มมูลค่า ด้วยการพัฒนาสินค้าเกษตร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 4 การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการผลิตแบบยั่งยืน และยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาศักยภาพองค์กร ด้วยการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการบริหารจัดการ และ Smart Farmer กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และยกระดับสู่มาตรฐานสากล เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และพัฒนาศักยภาพองค์กรและใช้นวัตกรรมในการบริหารจัดการ ข้อมูลของกรมส่งเสริมการเกษตร พบว่าในปี 2562 ประเทศไทยมีจำนวนวิสาหกิจชุมชน เป็นจำนวน 118,715 แห่ง มีจำนวนสมาชิกมากกว่า 1 ล้านคน (Department of Agricultural Extension, 2019)

ดังนั้น การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ในยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นฐานที่มั่นคงของประเทศ ในอาชีพเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร พบว่าแนวทางการพัฒนาหลัก ๆ ประกอบไปด้วย 1. การส่งเสริมให้เกษตรกร องค์กรเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง พัฒนาความรู้ มีทักษะในการผลิต การแปรรูปผลผลิต การบริการจัดการกลุ่มภาวะผู้นำ 2. การพัฒนาสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพได้มาตรฐานสอดคล้องกับความต้องการของตลาด และสามารถแข่งขันได้ 3. การส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางการเกษตรอย่างสมดุลและยั่งยืน 4. การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายและพัฒนาให้เป็น Smart Farmer, Young Smart Farmer และ 5. การสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนสามารถบริหารจัดการกลุ่ม พัฒนาผลิตภัณฑ์ และ ก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการที่เข้มแข็ง ซึ่งนโยบายส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเป็นนโยบายสำคัญที่มุ่งหวังพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและเศรษฐกิจของประเทศชาติโดยรวม นโยบายนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร องค์กรเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน ส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและสามารถแข่งขันได้ รวมไปถึงการส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางการเกษตรอย่างสมดุลและยั่งยืน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนาและเครือข่ายความร่วมมือด้านเกษตรกรผู้ผลิตพืชผักผลไม้ปลอดสาร มีศักยภาพในการผลิตทำการตลาดได้ในระดับปานกลาง โดยดำเนินรอยตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สถานที่ตั้งกลุ่มมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ เป็นพื้นที่ที่มีการปลูกพืชผักผลไม้คุณภาพอยู่ในระดับดี เกษตรกรในพื้นที่ผลิตพืชผักผลไม้ปลอดสารได้หลากหลายชนิด อีกทั้งยังมีความพร้อมด้านองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและทำเลที่ตั้ง ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนาและเครือข่าย คือการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ปัญหาด้านการจัดการผลผลิตเข้าสู่ระบบตลาด ปัญหานี้สืบจากระบบการตลาดผ่านพ่อค้าคน

กลาง เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิต และต่อรองราคาขายได้ พ่อค้าคนกลางรับสินค้าไปขายโดยไม่ชำระค่าสินค้า ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ส่งผลต่อผลประโยชน์ของเกษตรกรไม่เติบโตและสมาชิกกลุ่มไม่เพิ่มขึ้น จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวผู้วิจัยมีความตระหนักถึงเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของผู้คนในชุมชนมุ่งหวังจัดปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว จึงได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการสร้างศักยภาพด้านการดำเนินงานให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ สร้างอาชีพ สร้างอาหารและสร้างรายได้ให้กับผู้คนในชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือ และเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านระบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันด้านการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา

Sunyavivat (2007) กล่าวว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการ เปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาได้เป็นเรื่อง ธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา เป็นต้น ด้าน Kukiattkun (2003) กล่าวว่า การพัฒนา คือ การขยายการทำให้เจริญเติบโต นอกจากนี้ยังมีนักเศรษฐศาสตร์บางคนได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่าเป็นความสำเร็จทางเศรษฐศาสตร์ โดยเน้นการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์ประชาชาติ

สรุปได้ว่า การพัฒนาหมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงของสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทางที่ดีขึ้น อาจจะเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อย หรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมดในคราวเดียวกันก็ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพ ด้านปริมาณ และสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการพัฒนาอย่างชัดเจน ซึ่งการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นนั้น ต้องอาศัยศักยภาพของกลุ่มโดยกลุ่มในที่นี้มีความหมาย

ถึงชุมชนที่เป็นเจ้าของในพื้นที่ต้องการการพัฒนาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นชุมชนของตนเอง ให้เกิดความก้าวหน้าและมีการพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการ

Poupornphong et al. (2021) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ของบุคคล ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมหรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากร ทางการบริหารเป็นปัจจัยก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารจะบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารเพื่อจะได้นำความรู้ไป ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน ด้าน Tanomsridejchai (2019) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด รวมถึงสร้างความสุขความเจริญให้แก่ ประชาชนและประเทศชาติ

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของการนำเอาการตัดสินใจและนโยบาย ไปสู่การปฏิบัติ อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยครอบคลุมเรื่องต่าง ๆ เช่น การบริหารคน (Man) การบริหารเงิน (Money) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) และการบริหารข้อมูลข่าวสาร (Message) เพื่อให้สามารถทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัย กระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารเป็นปัจจัยก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของวิสาหกิจชุมชน ตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

Komnanton et al. (2020) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การรวมกลุ่มการประกอบการ ของชุมชนในกระบวนการทางความคิด การจัดการผลผลิตระหว่างชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งนี้ยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ และ การพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน ที่ครอบคลุมการจัดการทุกด้านให้มีระบบการจัดการ การผลิต การแปรรูป การตลาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดสวัสดิการชุมชน

Anantanathorn (2019) กล่าวว่า วิสาหกิจชุมชน คือ กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพันกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและ รวมตัวกันประกอบกิจการ เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่าง ชุมชน ส่วนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน คือ คณะบุคคลที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำ กิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย การเป็น วิสาหกิจชุมชนจะได้รับการรับรองตามกฎหมาย

สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชน หมายถึง สถานประกอบการทางธุรกิจที่มีการรวมตัวกันของสมาชิก ในชุมชน เพื่อร่วมกันทำกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว

ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชนและระหว่างชุมชนด้วยกันในพื้นที่ตำบลเทพมงคล อำเภอบางช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กร

Arpornpisal et al. (2017) กล่าวว่า ประสิทธิภาพ (Effectiveness) หมายถึง การปฏิบัติงานที่ทำให้เกิดผลทั้งปริมาณและคุณภาพสูงสุด บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการปรับตัวและพัฒนาเพื่อความอยู่รอดขององค์กร

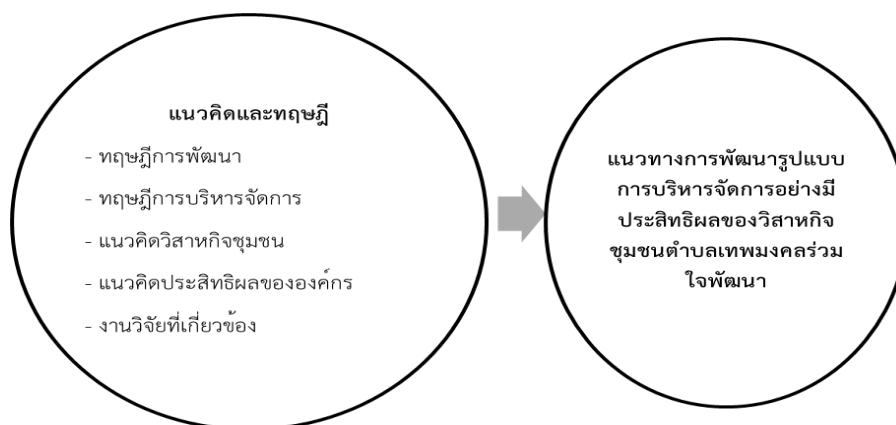
ประสิทธิผล หมายถึง ผลรวมขององค์กรที่มีความสามารถปฏิบัติงานใด ๆ หรือปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ แล้วประสบความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และผลที่เกิดขึ้นมีคุณภาพ เช่น มีความถูกต้อง มีคุณค่า มีความเหมาะสมดีงาม ตรงกับความคาดหวังของสมาชิก สังคม และผลที่ได้เกิดจากการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ คือ เป็นการปฏิบัติด้วยความพอใจ ปฏิบัติเต็มความสามารถ ปฏิบัติด้วยการเลือกสรรกลวิธีและเทคนิควิธีการที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้บรรลุทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างสูงสุด แต่ใช้ทุนทรัพยากรและระยะเวลาอันน้อยที่สุด ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 5 ตัว คือ 1) การผลิต (Production) 2) ประสิทธิภาพ (Efficiency) 3) ความพึงพอใจ (Satisfaction) 4) การปรับเปลี่ยน (Adaptiveness) และ 5) การพัฒนา (Development)

จากการทบทวนทฤษฎี/วรรณกรรม/แนวความคิด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีปัจจัยหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะมาสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จ จนเกิดผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่า มีจุดเด่น มีจุดขาย และมีรูปแบบการใช้ หรือลักษณะอื่น ๆ เข้ากับยุคสมัย ซึ่งการจะก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจะต้องมีกระบวนการบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ ภายใต้ความพร้อมของการบริหารคน การบริหารการเงิน การบริหารวัสดุอุปกรณ์ การบริหารข้อมูลข่าวสารในการบริหาร เพื่อก่อให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา อำเภอบางช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิง คุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก (In-deep Interview Form) และวิธีการสังเกต (Observation) ในการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีการ ดังนี้

การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา รายงาน แนวคิด และบทความทางวิชาการจากวารสารต่าง ๆ ที่เป็นหลักการแนวคิดต่อการพัฒนา แนวการดำเนินงาน และการพัฒนาศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา อำเภอบางซ้าย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึก มุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) โดยใช้แบบการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ร่วมกับการสังเกต (Observation) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลตามหัวข้อต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการเก็บข้อมูล โดยเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการส่งเสริมการผลิต และการจำหน่ายสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวมทั้งหมด 17 คน และตัวแทนร้านค้าจำนวน 3 ร้าน โดยใช้การเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติ ดังนี้ 1. ภาครัฐ จำนวน 3 คน ประกอบไปด้วย 1) นายอำเภอ 2) นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ เกษตรอำเภอ และ 3) นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล 2. ภาคประชาชน จำนวน 14 คน

ประกอบไปด้วย 1) ประธานกลุ่ม และคณะกรรมการกลุ่ม 2) สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) เครือข่ายผู้ผลิตสินค้า จำนวน 4) เครือข่ายผู้จำหน่ายสินค้า และ 5) เครือข่ายผู้ดำเนินการและจัดระบบโลจิสติกส์ และ 3. ภาคผู้ประกอบการ จำนวน 3 ร้าน ประกอบด้วย 1) ร้านอาหารพร้อมบริโภคร 2) ร้านค้าในชุมชน และ 3) ศูนย์อาหาร

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การดำเนินการตามงานวิจัยดังกล่าว มุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และบทความทางวิชาการต่าง ๆ ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้น เน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ดังนี้

การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ร่วมกับการสังเกต (Observation) โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้ข้อคำถามในการสัมภาษณ์ และในกระบวนการสัมภาษณ์นั้นทางผู้วิจัยได้ดำเนินการกระบวนการบันทึกข้อมูล โดยวิธีการจดบันทึกข้อมูลและการบันทึกเสียงของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการตรวจสอบและตรวจทานความถูกต้องย้อนกลับในภายหลัง

การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อให้ทราบถึงทิศทางและการพัฒนาความคิด และกระบวนการสร้างกรอบแนวคิด เพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามการวิจัย

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) และการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ด้วยเหตุนี้ เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แนวทางการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Guide) ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นเองโดยอ้างอิงกรอบแนวคิดที่สังเคราะห์ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Literature Review and Related Research) กระบวนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิด ผู้วิจัยดำเนินการศึกษา วิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพระบบการบริหารจัดการ รวมถึงศึกษาวิธีการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนารอบแนวคิดการวิจัยและการสร้างเครื่องมือสัมภาษณ์ รวมถึงการกำหนดประเด็นคำถาม

2. การพัฒนาและตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำร่างแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องของภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำร่างแนวคำถามดังกล่าวไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน พิจารณาและประเมินผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา พบว่า ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย

(Index of Item–Objective Congruence: IOC) อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ โดยยอมรับข้อคำถามที่มีค่า IOC 0.67 – 1.00

การปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือ ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ มาปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือสัมภาษณ์ให้มีความสมบูรณ์ ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยดำเนินการสังเกตการณ์ พฤติกรรมและการแสดงออกของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในบริบทการศึกษา ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้าน

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 17 คน และตัวแทนร้านค้า จำนวน 3 ร้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์ ทักษะ และมุมมองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจสภาพการณ์ปัจจุบันด้านการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการ รวมถึงแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลรวมใจพัฒนา อำเภอบางซาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. ระยะเวลาการดำเนินงานวิจัย: ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาการดำเนินงานวิจัยออกเป็น 4 ระยะหลัก ได้แก่

ระยะที่ 1: การจัดทำข้อเสนองานวิจัย มกราคม 2566

ระยะที่ 2: การเก็บรวบรวมข้อมูล มีนาคม 2566

ระยะที่ 3: การวิเคราะห์ข้อมูล พฤษภาคม 2566

ระยะที่ 4: การสรุปผลการวิจัยและนำเสนอ สิงหาคม 2566

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) จากการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งการสัมภาษณ์ เพื่อตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูล แล้วนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างรูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลรวมใจพัฒนา

การนำเสนอผลการศึกษารายวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เชิงบรรยาย (Descriptive Analysis) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายสภาพการณ์ปัจจุบันการบริหารจัดการ ปัญหาและอุปสรรค การบริหารจัดการ และแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลรวมใจ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา อำเภอบางซาย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อให้ได้ทราบแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยขอเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันด้านการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่าวิสาหกิจชุมชนฯขาดการบริหารจัดการใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจด้านการบริหารจัดการ ผู้นำมีบทบาทหน้าที่สำคัญของกลุ่มเป็นตัวแทนในการติดต่อประสานงานด้านการตลาด เป็นแกนนำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง ตั้งใจทำงาน และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้นำในการวางแผนตลอดจนกำหนดนโยบายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบในการดำเนินกิจกรรม ที่จะส่งผลทำให้การดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ 2) การวางแผนการผลิต ในการผลิตจำเป็นต้องมีแหล่งวัตถุดิบที่เพียงพอและสามารถหาได้สะดวก เพื่อลดต้นทุนอันเกิดจากการจัดหาวัตถุดิบ นอกจากนี้ทักษะ และความรู้ความสามารถหรือภูมิปัญญาชาวบ้านของสมาชิกในการผลิตจะช่วยให้สินค้าที่ผลิตได้นั้นมีคุณภาพได้มาตรฐาน อีกทั้งยังต้องมีความซื่อสัตย์ เพื่อผลิตสินค้าให้แก่ผู้รับบริการที่ซื้อสินค้าไปให้ออกมาดีที่สุด และ 3) การจัดการความรู้และการสื่อสาร การเรียนรู้ คือการพัฒนาที่สำคัญที่ช่วยให้มีการบริหารจัดการที่ถูกต้อง ผลผลิตมีคุณภาพดี มีประสิทธิภาพขึ้นและหากเราเรียนรู้และเพิ่มเติมความรู้ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด การบัญชี และ การประชาสัมพันธ์สินค้าผ่านทางสื่อออนไลน์หลากหลายช่องทาง เพื่อเพิ่มช่องทางการสื่อสารและช่องทางการจำหน่ายสินค้าและบริการให้กับกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวางเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งยังช่วยผ่อนแรงในการทำงาน ด้วยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยดูแลระบบ เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการบริหารจัดการ

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา คือผู้นำและสมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการดำเนินงานของกลุ่ม ขาดการเรียนรู้เกี่ยวกระบวนการผลิตสินค้าและขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนานำมาพัฒนา ปรับปรุง การบริหารจัดการสินค้า และผลิตภัณฑ์ ให้มีความทันสมัย ก้าวทันผู้บริโภค และระบบตลาดในยุคปัจจุบันได้ เพื่อนำมาสร้างศักยภาพให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จนนำไปสู่ความยั่งยืนในระบบวิสาหกิจชุมชน

3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า

ตารางสรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นหลัก	รายละเอียดแนวทางการดำเนินงาน	องค์ประกอบสำคัญ
1. ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน	• ความร่วมมือของสมาชิกชุมชนในการดำเนินกิจกรรม • การแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละคน • การรวมกลุ่มวางแผนธุรกิจและแผนการตลาด • ยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก	• วัตถุประสงค์คุณภาพ • เครื่องมืออุปกรณ์ที่เหมาะสม • กระบวนการผลิตมาตรฐานสากล • การวิเคราะห์ลูกค้าและตลาด • ประเมินความเป็นไปได้และโอกาสเติบโต
2. การวางแผนการผลิต	• การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอย่างถ่องแท้ (SWOT) • เพิ่มพูนความรู้การจัดการสารสนเทศทางการเกษตร • วางแผนการผลิตเพื่อลดต้นทุน • วางแผนการเก็บเกี่ยวให้ได้มูลค่าเพิ่ม • พัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปให้ตรงความต้องการ	• จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค • ความรู้สารสนเทศทางการเกษตร • การลดต้นทุนการผลิต • การสร้างมูลค่าเพิ่ม • การตอบสนองผู้บริโภค • การปรับตัวตามสังคมวัฒนธรรม
3. การจัดการความรู้และการสื่อสาร	• พัฒนาความรู้และทักษะสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ • ครอบคลุมทุกด้าน: การผลิต การตลาด การเงิน • เข้าถึงข้อมูลและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ • แลกเปลี่ยนนวัตกรรมกับเครือข่าย • ถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน	• การผลิต การตลาด การเงิน • การเข้าถึงข้อมูล • การสื่อสาร • นวัตกรรมการผลิต • เครือข่ายความรู้ • ความมั่นคงของวิสาหกิจ
4. การมีส่วนร่วมของสมาชิก	• สมาชิกร่วมกำหนดเป้าหมายและดำเนินการ • มีการควบคุม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่อง • บริหารจัดการเพื่อความมั่นคงขององค์กร • พัฒนาความรู้การบริหารจัดการ • นำนวัตกรรมเข้ามาช่วยพัฒนา • วางแผนรองรับความเสี่ยง	• การกำหนดเป้าหมายร่วม • การควบคุมและประเมินผล • ความรู้การบริหารจัดการ • การพัฒนาผลิตภัณฑ์ • นวัตกรรม • การวางแผนธุรกิจ • การบริหารความเสี่ยง
5. การพึ่งพาตนเองและความพอเพียง	• บริหารจัดการโดยพึ่งตนเองเป็นหลัก • อาศัยศักยภาพและความสามารถตนเอง • ทำกิจกรรมที่ตนเองถนัด • มีความสามัคคีและเฝ้าหาความรู้ • มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และคุณธรรม • ไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุด • มุ่งคุณภาพชีวิตที่ดี	• ศักยภาพและความสามารถ • ความสามัคคี • การเรียนรู้ต่อเนื่อง • ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ • คุณธรรมและความรับผิดชอบ • การอยู่ร่วมกัน • สุขภาพอนามัยที่ดี • คุณภาพชีวิต • ต้นทุนวัตถุดิบในชุมชน

การนำแนวทางทั้ง 5 ประเด็นมาปฏิบัติอย่างครบถ้วนจะส่งผลให้วิสาหกิจชุมชน 1. ประสบความสำเร็จและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน 2. มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิผล 3. สร้างมูลค่าเพิ่มและเพิ่มรายได้ 4. มีความมั่นคงในการดำเนินกิจการ และ 5. สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกและชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. วิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลรวมใจพัฒนา ขาดการบริหารจัดการใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจ 2) การวางแผนการผลิต และ 3) การจัดการความรู้และการสื่อสาร สอดคล้องกับ Heepkaew and Mongkonsrisawat (2020) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนร้านรุ่งตะวันสมุนไพร ตำบลห้วยม่วง อำเภอภูพาน จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนร้านรุ่งตะวันสมุนไพร มีศักยภาพในการบริหารจัดการภายในกลุ่มอย่างเป็นระบบ โดยมีลักษณะสำคัญดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ ผู้นำกลุ่มมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทางการดำเนินงาน และกระบวนการตัดสินใจของกลุ่มอย่างครอบคลุมและทั่วถึง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) 2) ด้านการผลิต กลุ่มมีข้อได้เปรียบจากการมีแหล่งวัตถุดิบในท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้สามารถลดต้นทุนการผลิต และสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ Kaewsri (2018) ได้ศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวารี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาพบว่า 1) สภาพการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจฯ มีการจัดโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน ปัจจัยหลักสำคัญของการรวมกลุ่มคือ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับ ที่ตั้งของพื้นที่เอื้อต่อการผลิต กาแฟอินทรีย์ควบคู่กับการรักษาป่า และมีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

2. ปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลรวมใจพัฒนา คือ ผู้นำและสมาชิกขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการดำเนินงานของกลุ่ม ขาดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตสินค้าและขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ นำมาพัฒนา ปรับปรุงการบริหารจัดการสินค้า และผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัย ก้าวทันผู้บริโภค และระบบตลาดในยุคปัจจุบันได้ และเพื่อนำมาสร้างศักยภาพให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จนนำไปสู่ความยั่งยืนในระบบวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับ Jentsantikul (2018) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่า สภาพการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน มีปัญหาด้านการวางแผน โดยไม่มีการกำหนดแผนการผลิตและการแบ่งหน้าที่ในการทำงานที่ชัดเจน ด้านองค์กร พบว่า ขาดการเรียนรู้ร่วมกัน ขาดความเชื่อและค่านิยมร่วมกันด้านการประสานงาน พบว่า ขาดการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐบาลและหน่วยงานภาคเอกชน สอดคล้องกับ Haisirikul (2020) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการกลุ่ม

วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านบัว ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบปัญหา 3 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านการตลาด 2) ปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม และ 3) ปัญหาการประชาสัมพันธ์

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนาให้เกิดความมั่นคง ประกอบด้วย 5 ประเด็นหลัก คือ 1) ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการผลิต 3) การจัดการความรู้และการสื่อสาร 4) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนฯ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 5) การพึ่งพาตนเองและความพอเพียงของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัย Kamrisu et al. (2023) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงแนวทางการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง จังหวัดนครพนม ที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังนี้ 1) การวางแผนและธรรมาภิบาล กลุ่มควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ ระเบียบข้อบังคับ กฎเกณฑ์ หรือกติกาในการดำเนินงานของกลุ่มเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติงานและสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างสมาชิก 2) การสร้างผลประโยชน์แก่สมาชิก การเข้าร่วมกลุ่มต้องสามารถสร้างรายได้ที่เป็นรูปธรรมและแบ่งปันผลกำไรให้กับสมาชิกอย่างยุติธรรมและโปร่งใส ซึ่งจะช่วยสร้างแรงจูงใจและความผูกพันของสมาชิกต่อกัน 3) การจัดการทางการเงินและบัญชี กลุ่มควรมีการจัดทำเอกสารบันทึกการขาย-รายจ่ายอย่างเป็นระบบ ถูกต้องตามหลักการบัญชี และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อแสดงถึงความโปร่งใสและความรับผิดชอบทางการเงิน 4) ภาวะผู้นำ ผู้นำกลุ่มควรมีคุณสมบัติความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ และสามารถบริหารจัดการความสัมพันธ์กับสมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดประชุมสมาชิกอย่างสม่ำเสมอตามความเหมาะสมและความจำเป็น เพื่อการสื่อสารและการตัดสินใจร่วมกัน 5) การพัฒนาสมาชิกและการตลาด กลุ่มควรเปิดรับสมาชิกใหม่ที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการตลาดและลูกค้า เพื่อขยายฐานลูกค้าและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ การส่งเสริมความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นสิ่งสำคัญ 6) การประชาสัมพันธ์และสร้างการรับรู้ กลุ่มควรให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องและสร้างสรรค์ เพื่อสร้างการรับรู้และขยายตลาดให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และ 7) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ: หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทในการส่งเสริมและให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Saengthongdee and Naowan (2023) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ในเขตพื้นที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ด้านการผลิต ด้านการตลาดและจัดจำหน่าย เงินทุน ความต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนด้านการให้ความรู้ในการผลิตสินค้า การบรรจุภัณฑ์ และการรับรองผลิตภัณฑ์ และยังสอดคล้องกับ Haisirikul (2020) ศึกษาเรื่อง แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านบัว ตำบล

บ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จากการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร บ้านบัว 3 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) การเพิ่มช่องทางการตลาด และ 3) ทางการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างผลลัพธ์การบริหารจัดการกลุ่มให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีทั้งสมาชิกและลูกค้าในอนาคต

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจ

จากโมเดลทำให้ทราบว่า รูปแบบการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน คือ ศึกษาข้อมูลทิศทาง, วางแผนการผลิต, การให้ความรู้และการสื่อสารแก่สมาชิก, ปฏิบัติ/ดำเนินการแบบมีส่วนร่วม และผลผลิตของวิสาหกิจชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนรูปแบบใหม่ สร้างผู้ประกอบการยุคใหม่ ที่มีทักษะและจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการที่มี สร้างกระบวนการพัฒนาเสริมสร้างความรู้ด้านการจัดการ ด้านการตลาด องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้า วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ เป็นอัตลักษณ์เฉพาะชุมชน (Soft Power) เปลี่ยนทิศทางการทำเกษตรไปสู่การทำเกษตรแบบสมัยใหม่ ใช้รูปแบบการบริหารจัดการแนวใหม่ โดยการยกระดับการนำเทคโนโลยีนวัตกรรมเชิงพื้นที่เข้ามาใช้ หรือที่เรียกว่า Smart Farming และ Startup ที่มีศักยภาพสูง ใช้แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญและทักษะสูงขึ้น (Soft Skills) และมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน เน้นรูปแบบการทำกิจการการค้าสมัยใหม่ในภาคอุตสาหกรรม การเกษตร การธนาคารร่วมกันทุกภาคส่วน เช่น ชุมชน จังหวัด

สถาบันการศึกษา และสถาบันวิจัย และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรม Smart Farming และ Startup เพื่อขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้องค์กรวิสาหกิจชุมชนมีศักยภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ สมาชิกทุกคนสามารถปรับตัว เรียนรู้ได้ดี (New Normal) และมีความสามารถในการแข่งขันและมีนวัตกรรมในการสร้างรูปแบบธุรกิจ ขับเคลื่อนธุรกิจด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ ในการพัฒนาเพิ่มมูลค่าธุรกิจ และสนับสนุนให้มีการบริหารจัดการอย่างเป็นมืออาชีพ (Achievement)

สรุป

สภาพการณ์ปัจจุบันด้านการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน พบว่า วิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลรวมใจพัฒนา ขาดการบริหารจัดการใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการผลิต และ 3) การจัดการความรู้และการสื่อสาร

ปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน พบว่า ผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ไม่มีความชัดเจนในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการดำเนินงานของกลุ่ม ขาดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตสินค้า และขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ แนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนที่ทำให้เกิดความมั่นคง ประกอบด้วย 5 ประเด็นหลัก คือ 1) ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการผลิต 3) การจัดการความรู้และการสื่อสาร 4) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชน และ 5) การพึ่งพาตนเองและความพอเพียงของสมาชิก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. วิสาหกิจชุมชน ขาดการบริหารจัดการใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการผลิต และ 3) การจัดการความรู้และการสื่อสาร

ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ ยกระดับวิสาหกิจชุมชนให้มีความรู้มีความสามารถในการบริหารจัดการใหม่ ๆ มีความเป็นมาตรฐาน สร้างความเป็นผู้นำทางองค์ความรู้วิธีการและเทคนิค หรือแนวคิดใหม่ ๆ นำไปสู่การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้านการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.1 ระดับชุมชน

บทบาทของวิสาหกิจชุมชน สามารถ 1) พัฒนาความรู้และความสามารถในการบริหารจัดการภายในกลุ่ม 2) สร้างระบบการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก 3) กำหนด

เป้าหมายและทิศทางการดำเนินงานของกลุ่มให้ชัดเจน 4) นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ 5) สร้างแผนการผลิตที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับความต้องการตลาด

บทบาทของผู้นำและสมาชิกชุมชน สามารถ 1) สร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อขยายกำลังการผลิตและโอกาสทางธุรกิจ 2) พัฒนาอัตลักษณ์และจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น 3) เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 4) มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและตัดสินใจของกลุ่ม

1.2 ระดับท้องถิ่น

บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สามารถ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) จัดหาแหล่งเงินทุนหมุนเวียนสำหรับกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชน 3) ประชาสัมพันธ์และสร้างช่องทางการตลาดในระดับท้องถิ่น 4) สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ 5) ออกข้อบัญญัติหรือมาตรการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน

บทบาทของเทศบาล/เมืองและจังหวัด สามารถ 1) พัฒนาระบบคมนาคมและการขนส่งให้เชื่อมโยงกับตลาด 2) จัดทำป้ายบอกทางและแผนที่เส้นทางท่องเที่ยววิสาหกิจชุมชน 3) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการผลิตและการตลาด 4) สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ 5) จัดการฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการและการตลาด

1.3 ระดับภาครัฐ

บทบาทของกระทรวงและหน่วยงานกลาง สามารถ 1) สนับสนุนงบประมาณสำหรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 2) พัฒนาระบบการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน 3) จัดทำนโยบายการส่งเสริม SMEs และ Startup ชุมชน 4) สนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมสำหรับวิสาหกิจชุมชน และ 5) สร้างกลไกการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

บทบาทของสถาบันการเงิน สามารถ 1) จัดหาแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำสำหรับวิสาหกิจชุมชน 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่เหมาะสมกับชุมชน 3) ให้คำปรึกษาด้านการวางแผนทางการเงิน

บทบาทของสถาบันการศึกษา สามารถ 1) ยกกระดับความรู้และทักษะการบริหารจัดการ 2) สร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน และ 3) พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับวิสาหกิจชุมชน

2. ผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา ไม่มีความชัดเจนในการกำหนดเป้าหมาย ทิศทาง และการดำเนินงานของกลุ่ม ขาดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตสินค้า และขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ ควรมีการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ก้าวหน้าเพื่อขยายกำลังการผลิต และการขยายโอกาสวิสาหกิจชุมชนด้วยเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และ ควรมีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองและชุมชน โดยมีแรงบันดาลใจจากการเล็งเห็นคุณค่า และเข้าถึง วิธีการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นเป็นหลักสำคัญ

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนาให้ เกิดความมั่นคง ประกอบด้วย 5 ประเด็นหลัก คือ 1) ทิศทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน 2) การ วางแผนการผลิต 3) การจัดการความรู้และการสื่อสาร 4) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนฯ มีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนตำบลเทพมงคลร่วมใจพัฒนา และ 5) การพึ่งพาตนเองและความ พอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้าง ความมั่นคงให้วิสาหกิจชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการพัฒนาศักยภาพด้านการ บริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนโดยความมีเหตุมีผล และยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมและความ โปร่งใส

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การขยายขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบ
2. วิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ

2.2 การศึกษาเชิงนโยบาย

1. ศึกษาแนวทางการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริม SMEs
2. วิจัยแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ธุรกิจประเภท Startup
3. ศึกษาการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชนในยุค New Normal

2.3 การศึกษาด้านนวัตกรรม

1. วิจัยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน
2. ศึกษารูปแบบการเรียนรู้องค์กรที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนไทย

References

- Anantanathorn, A. (2019). The security management of community enterprises according to the royal sufficiency economy philosophy. *Journal of Politics, Administration and Law*, 11(3), 683–703. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/polscilaw_journal/article/view/244072

- Arpornpisal, C., Vuthimedhi, Y., Sangsuwan, T. (2017). A study of components of factors influencing to effective management of community enterprises in the central region of Thailand. *Journal of Social Academic*, 12(1), 195–203. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/social_crru/article/view/240386/163775
- Department of Agricultural Extension, Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2017). *20-Year Agricultural Promotion Strategy (2017–2036), and 5-Year Operational Plan (2017–2021)*. <https://infocenter.doe.go.th>
- Department of Agricultural Extension. (2019). *List of Community Enterprises in Thailand: 2019* (Report). <https://sceb.doe.go.th>
- Haisirikul, R. (2020). Guidelines for managing Barn Bua Herb community enterprise group, Barn Bua sub-district, Muang district, Buriram province. *Journal of Research and Development Buriram Rajabhat University*, 15(2), 9–23. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/243692>
- Heepkaew, P., & Mongkonsrisawat, S. (2020). Development guidelines for community enterprise operations: a case study of Rung Tawan herb community enterprise, Huai Muang subdistrict, Phu Pha Man district, Khon Kaen province. *Journal of Local Governance and Innovation*, 4(2), 267–280. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JLGISRRU/article/view/242315>
- Jensantikul, N. (2018). Development approach of community enterprise in Amphoe Suan Phueng, Ratchaburi. *Asian Journal of Arts and Culture*, 18(2), 95–114. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/cjwu/article/view/153622>
- Kaewsri, P. (2018). The enhancement of capacity in participatory administration of community enterprise Wawee, Mae suai district, Chiang Rai province. *Journal of MCU Peace Studies*, 6(1), 293–305. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/104479>
- Kamrisu, A., Thongrueang, K., & Wised, S. (2023). The management guidelines of community enterprises in local weaving groups of Nakhon Phanom province. *Journal of Legal Entity Management and Local Innovation*, 9(4), 171–189. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsa-journal/article/view/263713>
- Komnanton, T., Anantrawan, M., & Bodeerat, C. (2020). PLC: Professional Learning Community for Sustainable Community Enterprise Development. *Journal of Modern Learning Development*, 5(4), 159–172. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jomld/article/view/243430>

- Kukiatkun, W. (2003). *Integrated approach for agricultural (Research report)*. Department of Agricultural Extension, Regional Office of Agricultural Extension and Development 5, Songkhla Province.
- Poupornphong, P., Kosonparinyananta, B., Jeansuti, R., & Jeansuti, H. (2021). The management of cycling activity for tourism in Phra Nakhon Si Ayutthaya province. *ARU Research Journal Humanities and Social Sciences*, 8(3), 129–138. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/rdi-ar/article/view/253942>
- Saengthongdee, P., & Naowan, W. (2023). Guidelines for sustainable operational development of community enterprises in Bang Pa-in district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province. *Journal of Local Governance and Innovation*, 5(2), 14–22. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmli/article/view/261464/176285>
- Sunyavivat, S. (2008). *Theories and strategies of social development* (8th ed.). Chulalongkorn University.
- Tanomsridejchai, C. (2019). Administration of people's quality of life promotion of the Samutprakarn city municipality in accordance with the food security concept. *Rajapark Journal*, 13(31), 14–26. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/201192>